

Intelektualni kapital

Vlasništvo koje izmiče kontroli

Piše Tihomir Dokonal

Troškovi patentne zaštite inovacije mogu narasti na 50 tisuća eura pa nacionalno patentiranje ima smisla samo u zemljama u kojima se očekuje komercijalizacija. Tri hrvatske tvrtke - Ruder inovacije, Luminus grupa i Geofoto - svaka na svoj način nastoje afirmirati i zaštititi svoj intelektualni kapital

IDEJE I NJIHOVI VLASNICI

**Domagoj Nobile, Luminus grupa,
i Zvonko Biljecki, Geofoto:
Ljudi su naša imovina jer je
intelektualno vlasništvo tvrtke u
glavama njenih zaposlenika**

Tri hrvatske tvrtke - Ruder inovacije, Luminus grupa i Geofoto - u svojoj se poslovnoj aktivnosti značajno oslanjaju na intelektualni kapital. Ključne dileme oko kojih se ekonomisti i drugi istraživači intelektualnog vlasništva desetljećima spore reflektiraju se i u njihovoj svakodnevnoj praksi.

Pitanje je, naprimjer, koliko formalna zaštita intelektualnog kapitala uopće može biti efikasna. Iako autorska prava na određena rješenja pripadaju tvrtkama, čelni ljudi Luminusa i Geofota ističu da je njihov intelektualni kapital ponajprije pospremljen u glavama njihovih zaposlenika.

Zato se tvrtke nastoje koliko-toliko zaštititi klauzulama ugovora o radu koje specificiraju kako zaposlenici koji napuste tvrtku smiju koristiti svoje stečeno znanje. Iako, najbolja je zaštita intelektualnog kapitala ako su zaposlenici materijalno i intelektualno stimulirani da tvrtku ne napuste.

Kod Ruderera problem je drukčiji. Znanstvenici, koji su glavni izvor Ruderovih inovacija, nastoje to objaviti, a ne zaštititi. S jedne strane to je zadatak njihove znanstvene karijere, a s druge društvena korist otkrića može biti veća kad se ono širi nego kad se pravo na upotrebu inovacije ograničava. Naravno, komercijalni je efekt u tom slučaju upitan.

"Intelektualno vlasništvo je zalag razvoja tvrtki s vizijom uspjeha, koje postaju konkurentne, šire svoje tržište, povećavaju profitabilnost i vrijednost. Biti na tržištu znači neprestano se boriti, a uz manjak znanja i informacija ta borba je otežana", kaže Don Markušić, predsjednik Američke gospodarske komore u Hrvatskoj. Ta je komora kroz rad svoga Odbora za intelektualno vlasništvo i potaknula ideju konferencije o intelektualnom vlasništvu koja se krajem mjeseca održava u Zagrebu.

Intelektualno vlasništvo dijeli se na autorska i srodna prava te industrijsko vlasništvo, koje obuhvaća patent, žig (*trademark*), industrijski dizajn, oznake zemljopisnog podrijetla i izvornosti te topografije poluvodičkih proizvoda.

Ruder inovacije - 27 patentnih aplikacija

Ruder inovacije štite patente te znanje i iskustvo (*know-how*) koje prati patente. Ako izum ima komercijalni potencijal, provjeravaju se patentne baze kako bi se utvrdilo postoji li neki sličan izum. Zatim se piše patentna

prijava, a kvalitetna prijava košta 15 tisuća do 20 tisuća kuna.

"Sve inovacije, bilo izume ili ideje Ruder najprije nudi nama. Mi razmatramo ima li ideja komercijalni potencijal i provjeravamo je li riječ o intelektualnom vlasništvu koje se može štititi. Nakon tog preliminarnog istraživanja odlučujemo hoćemo li ih štititi kao intelektualno vlasništvo i kako", tumači Domagoj Oreb, predsjednik Uprave tvrtke Ruder inovacije koja je u stopostotnom vlasništvu Instituta Ruder Bošković i ima ekskluzivno pravo na komercijalizaciju intelektualnog vlasništva koje potiče s Instituta.

Prvom prijavom Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo (DZIV) izum dobiva uvjetnu zaštitu u cijelome svijetu. Ujedno se dobiva 12 mjeseci vremena za procjenu komercijalnog potencijala i odluku ima li smisla ići u daljnju, skupu proceduru. U roku od 12 mjeseci od prve prijave treba podnijeti međunarodnu patentnu prijavu (PCT - Patent Cooperation Treaty) Svjetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo (WIPO). Patentna prijava postaje javna 18 mjeseci nakon prve prijave, dok je rok za podnošenje nacionalnih prijava po pojedinim zemljama 30 mjeseci od prve prijave.

Ako se sa zaštitom patenta ide do kraja, u nacionalne faze, troškovi s početne 2 tisuće eura za patentnu prijavu mogu narasti i na 30-50 tisuća eura, ovisno u koliko se zemalja prijavljuje nacionalna zaštita. Ako procedura negdje zapne, naprimjer zbog sumnje da već postoji sličan patent, pokreće se postupak koji, naravno, povećava troškove. Zbog visokih troškova nacionalno patentiranje ima smisla samo u zemljama u kojima se očekuje komercijalizacija.

U nacionalnim fazama trenutačno je sedam Ruderovih patentnih prijava, a priznate su tri - po jedna u Europi, SAD-u i Hrvatskoj. Trenutno traju pregovori za više patenata, no neki pregovor su privremeno obustavljeni zbog recesije, ali Oreb vjeruje da će patenti biti licencirana i da će pokriti troškove.

Ukupno Ruder inovacije imaju 27 patentnih aplikacija, odnosno 55 ubroje li se familije patenata. Ako je neki patent izuzetno zanimljiv, oko njega se stvara familija od 5 do 10 patenata radi bolje zaštite. Tome često pribjegavaju farmaceutska i elektrotehnička industrija.

Broj patenata u Hrvatskoj u posljednje dvije godine eksponencijalno raste, no još uvijek ih je vrlo malo. "Znanstvenici, koji su naš najveći izvor ideja i informacija, vrednovani su po broju znanstvenih radova, a ne po broju patenata. Ako nešto izume, najprije napišu znanstveni rad i objave ga. Na taj način onemogućeno je patentiranje. Mi izum moramo uhvatiti i zaštititi prije nego što ona izade u javnost", tumači Domagoj Oreb.

Domagoj Oreb,
Ruder inovacije:
Znanstvenici svoja
otkrića nastoje
objaviti, a ne
zaštititi

U Hrvatskoj dosad nije bilo značajnijeg kršenja patentnih prava, uglavnom zato jer su patenti ionako namijenjeni globalnom tržištu. Mnogo je više problema s autorskim pravima.

Luminus grupa - vrijediš koliko i zadnji posao

Luminus grupa reputaciju je stekla kreativnošću i idejama. U pravom trenutku ponudila je tržištu nešto novo: proslavila se izradom uvodnog filma za svečanost dodjele Oscara 2006. godine te kreiranjem špica za MTV film, NBA (američka profesionalna košarkaška liga) i NFL (profesionalna liga američkog nogometa). Grupu čine marketinška agencija Luminus Creative, produkcijska kuća Luminus Studio te uredi u Londonu i Los Angelesu.

Iako štite svoja autorska prava nad kreativnim i produkcijskim rješenjima svojih tvrtki, Domagoj Nobilo, član Uprave, naglašava kako "cijela zaštita intelektualnih prava i vrijednost intelektualnog vlasništva počiva na čovjeku, a ugovori, papiri i zaštita prava popratni su dio sustava koji mora biti oko tih ljudi."

"Projekti koje smo završili su prošlost i oni realno ne vrijede ništa bez ljudi koji sjede ovdje. Mogu pokazivati projekte koje smo nekada radili, ali ako nemam ljude s kojima mogu izvesti takav projekt samo ću se kompromitirati. Ljudi su naša prava imovina", kaže Hrvoje Boljkovac, član Uprave Luminusa. "U našoj branši vrijediš koliko ti vrijedi zadnji posao. Jednako tako ljudi koji ovdje rade vrijede onoliko koliko je dobar bio zadnji projekt na kojemu su radili. Iz toga proizlazi stalna želja za samodokazivanjem, kako pojedinaca tako i svih nas kao tvrtke."

Nobilo predlaže osnivanje državnog registra autorskih prava. Takvog registra nema još nigdje, pa ni u Hrvatskoj. Postoje, kaže, neka privatna trgovačka društva koja vode registar autorskih djela, ali registracija u takvim društvima ne pruža pravnu zaštitu. Kad bi postojao državni registar, autori ne bi morali dokazivati svoje autorstvo kroz mukotrpan i skup sudski proces. Ili bi se slučaj riješio već na prvom ročištu i prekršitelj bi platio odštetu.

Geofoto - dobro se dobrim vraća

Tvrtka Geofoto, jedna od vodećih europskih geoinformatičkih tvrtki, također ima određena originalna rješenja koja nastoje zaštititi, a predsjednik Uprave Zvonko Biljecki tvrdi kako je intelektualno vlasništvo tvrtke prije svega u glavama njenih zaposlenika.

Obje tvrtke svoje intelektualno znanje štite klauzulom u ugovorima u radu kojom se zaposlenici odriču autor-

Don Markušić,
AmCham: Zaštitom
intelektualnog
vlasništva na dobitku
su i gospodarstvo i
društvo u cjelini

skog prava u ime tvrtke. Objе tvrtke također nastoje zadržati svoje zaposlenike nudeći svojim zaposlenicima razne pogodnosti, financijske stimulanse, vrhunske uvjete, obrazovanje, perspektivu i dobre međuljudske odnose.

No, fluktuacija ipak postoji. Netko nade bolji posao, netko osjeti zasićenje... Ljudi odlaze odnoseći neminovno sa sobom i dio stečenih znanja, jer se bez obzira na ugovore i zakone ne mogu odreći svega što znaju.

U ugovoru je jasno definirano u kojem obliku ne smiju primjenjivati stečeno znanje, tumači Zvonko Biljecki te dodaje da "pojedine procese koje su ovdje razvijali samostalno ili u suradnji s drugima nemaju pravo prenijeti u drugu tvrtku bez konzultacija ili dogovora s nama".

"Kad osoba odlazi iz tvrtke do izražaja dolazi koliko je prihvatila interne vrijednosti tvrtke, koliko smo u nju uložili. Osobi koja je prihvatila naše vrijednosti neće pasti na pamet da nam uzvрати na ružan način", uvjeren je Nobilo te dodaje kako dosad nisu imali loših iskustava. "Ako se takvo što ipak dogodi, preostaje nam jedino sudska zaštita", zaključuje.

"Odlasci su rijetki, ali dogodilo se da su neki ljudi ponijeli sa sobom dio znanja, ne samo u svojim glavama nego i dokumentaciju. Promijenili su ime proizvoda i pokušali su ga staviti na tržište preko svojih tvrtki. Srećom, nisu uspjeli. Precijenili su se, nisu naišli na razumijevanje naših klijenata. Upravo su klijenti spriječili da se to dogodi. U protivnom bi nam sigurno nanijeli izvjesnu štetu", priča Biljecki.

U Geofotu nastoje sve svoje procese dokumentirati ili prevesti u oblik koji će omogućiti zaštitu tih znanja, ali i podjelu s drugima. Moderna su, otvorena informatička tvrtka koja svoju budućnost vidi u partnerstvu s klijentima, ali i s konkurencijom, tvrdi predsjednik Uprave.

"Intelektualno vlasništvo mora biti zaštićeno, no ako se to provodi na prekonzervativan način, može biti kočnica razvoju tvrtke, ali i gospodarstva zemlje. Mene kao predsjednika Uprave cijele Grupe najviše smeta ako osjetim da pojedini stručnjaci znanje drže isključivo za sebe. Uvijek tražimo načine da se znanje razmjenjuje na korektan način, unutar naše grupe, unutar same tvrtke, ali i prema van", razlaže Zvonko Biljecki.

Skupa zaštita

Kako bi pojasnio granicu između znanja koja su spremni dijeliti i onih koje žele štititi Biljecki navodi primjer tehnološkog rješenja za trodimenzionalne (3D) karte gradova. Geofoto je sam razvio rješenje za prelazak s 3D virtualnog modela na 3D fizički model.

"To je naše posljednje inovativno rješenje, jedinstveno u svijetu. Dokumentirali smo ga i svako njegovo iznošenje u javnost, bilo u obliku prezentacija ili znanstveno stručnih radova, može nam nanijeti veliku štetu", kaže predsjednik Uprave Geofota. S druge strane razvoj Hrvatskog topografskog informacijskog sustava, koji obuhvaća dva originalna rješenja na svjetskoj razini zaštićena pri DZIV, financirala je država, tako da je sustav dan na korištenje svima koji su zainteresirani.

Neka rješenja nemoguće je zaštititi ili zaštita iziskuje mnogo vremena i novaca. Stoga su u Geofotu pribjegli zaštiti žiga: logo njihova rješenja Vektoria je zaštićen, ali samo rješenje nije. Ako se praksa zaštite žiga pokaže dobrom, na isti će način zaštititi i neka druga rješenja. No sam kôd mogu zaštititi drukčije od standardne softverske zaštite.

Naime, poslovna se softverska rješenja u Europi, za razliku od SAD-a, ne mogu štiti. Biljecki smatra da to ide naruku piratskom pristupu i krađi intelektualnog vlasništva. Nimalo ne sumnja kad tvrdi da je "američki pristup jedini ispravan".

Kada pak govori o kulturnološkim razlikama u prihvaćanju intelektualnog vlasništva Biljecki navodi visoku svijest Norvežana. Geofoto sustav za konverziju podataka iz analognog u digitalni oblik razvija u svojim tvrtkama u Norveškoj i Hrvatskoj.

"Iako smo vlasnici skandinavske tvrtke, ne možemo prenijeti izvorni programski kôd razvijen u Norveškoj u Zagreb. Tu je norveški zakon jasan i izričit. Norvežani koji rade u Geofotu o tome itekako vode računa", zaključuje Biljecki. ■